

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
MICHAL BOBEK
prednesené 6. mája 2021¹

Vec C-819/19

**Stichting Cartel Compensation,
Equilib Netherlands BV
proti
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV,
Martinair Holland NV,
Deutsche Lufthansa AG,
Lufthansa Cargo AG,
British Airways plc,
Société Air France SA,
Singapore Airlines Ltd,
Singapore Airlines Cargo Pte Ltd,
Swiss International Air Lines AG,
Air Canada,
Cathay Pacific Airways Ltd,
Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden
SAS AB
SAS Cargo Group A/S**

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Rechtbank Amsterdam (súd
v Amsterdame, Holandsko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Článok 101 ZFEÚ a článok 53 Dohody o EHP –
Vykonávacie pravidlá článku 103 ZFEÚ – Prechodná úprava článkov 104 a 105 ZFEÚ – Dohody
a zosúladené postupy vo vzťahu k niekoľkým zložkám cien za služby nákladnej leteckej dopravy
(zavedenie palivových a bezpečnostných príplatkov, odmietnutie uhradiť províziu z príplatkov) –
Žaloba na náhradu škody – Priamy účinok – Právomoc vnútroštátnych súdov“

¹ Jazyk prednesu: angličtina.

I. Úvod

1. Spoločnosti Stichting Cartel Compensation a Equilib Netherlands BV (ďalej len „žalobkyne“) sa domáhajú vydania deklaratórneho rozsudku a náhrady škody od žalovaných² za porušenie článku 101 ods. 1 ZFEÚ a článku 53 ods. 1 Dohody o Európskom hospodárskom priestore (ďalej len „Dohoda o EHP“) tým, že žalované koordinovali rôzne zložky ceny, ktorá mala byť účtovaná za služby nákladnej leteckej dopravy pri letoch medzi letiskami v rámci Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru (ďalej len „EHP“), ako aj z Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru.

2. K tejto praxi údajne dochádzalo v čase, keď Rada ešte neprijala vykonávacie ustanovenia vo vzťahu k niektorým častiam odvetvia leteckej dopravy, aby zabezpečila „plnú implementáciu“ zásad zakotvených v článku 101 ZFEÚ. Z tohto dôvodu žalované tvrdia, že právomoc uplatňovať článok 101 ZFEÚ zostala výlučne správnym orgánom členských štátov a Európskej komisii na základe „prechodnej úpravy“ uvedenej v článkoch 104 a 105 ZFEÚ.

3. Táto vec naskočí otázku právomoci vnútroštátnych súdov uplatniť článok 101 ods. 1 ZFEÚ a článok 53 ods. 1 Dohody o EHP na protisúťažné správanie, ku ktorému došlo v čase trvania tejto „prechodnej úpravy“. Táto možno technická otázka viazaná na časovo obmedzené obdobie však následne vyvoláva zásadnejšiu otázku týkajúcu sa (vzájomnej) závislosti verejnoprávneho (správneho) a súkromnoprávneho (súdneho) uplatňovania pravidiel Únie v oblasti hospodárskej súťaže.

II. Právny rámec

A. ZFEÚ

4. Články 101 až 105 ZFEÚ upravujú pravidlá hospodárskej súťaže. V prejednávanej veci sú relevantné nasledujúce pravidlá:

„Článok 101

(pôvodný článok 81 ZES)

1. Nasledujúce sa zakazuje ako nezlučiteľné s vnútorným trhom: všetky dohody medzi podnikmi, rozhodnutia združení podnikov a zosúladené postupy, ktoré môžu ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi a ktoré majú za cieľ alebo následok vylúčovanie, obmedzovanie alebo skresľovanie hospodárskej súťaže v rámci vnútorného trhu, najmä tie, ktoré:

...

2. Všetky dohody alebo rozhodnutia zakázané podľa tohto článku sú automaticky neplatné.

² Spoločnosti Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV; Martinair Holland NV; Deutsche Lufthansa AG; Lufthansa Cargo AG; British Airways plc; Société Air France SA; Singapore Airlines Ltd; Singapore Airlines Cargo Pte Ltd; Swiss International Air Lines AG; Air Canada; Cathay Pacific Airways Ltd; Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden; SAS AB, a SAS Cargo Group A/S (spolu ďalej len „žalované“).

3. Ustanovenia odseku 1 sa však neuplatnia na:

- dohody alebo kategórie dohôd medzi podnikmi,
- rozhodnutia alebo kategórie rozhodnutí združení podnikov,
- zosúladené postupy alebo kategórie zosúladených postupov,

ktoré prispievajú k zlepšeniu výroby alebo distribúcie tovaru alebo k podpore technického alebo hospodárskeho pokroku, pričom umožňujú spotrebiteľom primeraný podiel na výhodách z toho vyplývajúcich, a ktoré:

- a) neukladajú príslušným podnikom obmedzenia, ktoré nie sú nevyhnutné pre dosiahnutie týchto cieľov a;
- b) neumožňujú týmto podnikom vylúčiť hospodársku súťaž vo vzťahu k podstatnej časti daných výrobkov.

...

Článok 103

(pôvodný článok 83 ZES)

1. Na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom Rada vydá príslušné nariadenia alebo smernice na vykonávanie zásad stanovených v článkoch 101 a 102.

2. Nariadenia alebo smernice uvedené v odseku 1 sa prijímú najmä so zámerom:

...

- b) stanoviť podrobné pravidlá uplatňovania článku 101 ods. 3 s prihliadnutím na nevyhnutnosť zabezpečiť účinný dozor pri čo najjednoduchšej správnej kontrole;
- c) ak je to potrebné, vymedziť rozsah uplatňovania ustanovení článkov 101 a 102 v jednotlivých hospodárskych odvetviach;

...

Článok 104

(pôvodný článok 84 ZES)

Do nadobudnutia účinnosti opatrení vydaných podľa článku 103 rozhodujú orgány členských štátov o prípustnosti dohôd, rozhodnutí a zosúladených postupov, ako aj o zneužívaní dominantného postavenia na vnútornom trhu v súlade s právom príslušného členského štátu a s ustanoveniami článku 101, najmä odseku 3 a článku 102.

Článok 105

(pôvodný článok 85 ZES)

1. Bez toho, aby bol dotknutý článok 104 Komisia zabezpečí uplatňovanie zásad uvedených v článkoch 101 a 102. Na žiadosť členského štátu alebo z vlastného podnetu a v spolupráci s príslušnými orgánmi členských štátov, ktoré im poskytnú pomoc, Komisia prešetří každý prípad podozrenia z porušenia týchto zásad. Ak zistí, že k porušeniu došlo, navrhne vhodné opatrenia na jeho odstránenie.
2. Ak porušovanie zásad naďalej pokračuje, Komisia to uvedie v rozhodnutí s odôvodnením. Komisia môže svoje rozhodnutie zverejniť a zmocniť členské štáty, aby prijali opatrenia na nápravu situácie na základe podmienok a podrobností, ktoré stanoví.
3. Komisia môže prijať nariadenia týkajúce sa kategórií dohôd, v súvislosti s ktorými Rada prijala nariadenie alebo smernicu podľa článku 103 ods. 2 písm. b).“

B. Dohoda o EHP

5. Dohoda o EHP má za cieľ „podporovať trvalé a vyvážené upevňovanie obchodných a hospodárskych vzťahov medzi zmluvnými stranami s rovnakými podmienkami hospodárskej súťaže a dodržiavaním rovnakých pravidiel s cieľom vytvorenia homogénneho [EHP]...“³.

6. Článok 6 Dohody o EHP stanovuje:

„Bez toho, aby bol dotknutý budúci vývoj prípadového práva sa ustanovenia tejto dohody, pokiaľ sú zhodné v podstate so zodpovedajúcimi pravidlami Zmluvy o [fungovaní Európskej Únie], a s pravidlami Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, a aktmi, ktoré sú prijaté na uplatnenie oboch zmlúv, pri ich vykonávaní a uplatňovaní vykladajú v súlade s príslušnými rozhodnutiami Súdneho dvora [Európskej Únie], ktoré tento dvor prijal pred dátumom podpísania tejto dohody.“

7. Článok 53 Dohody o EHP je v podstate rovnaký ako článok 101 ZFEÚ.

8. V zmysle článku 55 Dohody o EHP:

„1. Bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia zabezpečujúce účinnosť článkov 53 a 54 ako je to obsiahnuté v protokole 21 a v prílohe XIV tejto dohody, Komisia ES a Dozorný úrad EZVO zriadený podľa článku 108 ods. 1 zabezpečia uplatňovanie zásad uvedených v článkoch 53 a 54.

Príslušný dozorný úrad ustanovený v článku 56 preskúma prípady podozrenia z porušovania týchto zásad, jednak z vlastného podnetu alebo na žiadosť štátu v rámci príslušného územia alebo iného dozorného úradu. Príslušný dozorný úrad vykoná preskúmanie v spolupráci s príslušnými vnútroštátnymi orgánmi daného územia a v spolupráci s ostatnými dozornými úradmi, ktoré poskytnú pomoc v súlade s ich internými pravidlami.

Ak zistí, že došlo k porušeniu, navrhne potrebné opatrenia, aby sa dané porušovanie ukončilo.

2. Ak porušovanie neskončí, potom to príslušný dozorný úrad uvedie v odôvodnenom rozhodnutí.

³ Dohoda o Európskom hospodárskom priestore (Ú. v. ES L 1, 1994, s. 3; Mim. vyd. 11/052, s. 3), článok 1 ods. 1.

Príslušný dozorný úrad môže svoje rozhodnutie zverejniť a splnomocniť štáty v rámci príslušného územia prijať opatrenia potrebné na nápravu situácie na základe podmienok a podrobností, ktoré stanoví. Taktiež môže požadovať iný dozorný úrad, aby zmocnil štáty v rámci príslušného územia prijať takéto opatrenia.“

III. Skutkový stav, vnútroštátne konanie a prejudiciálna otázka

9. Dňa 9. novembra 2010 prijala Európska Komisia rozhodnutie K(2010) 7694 v konečnom znení v konaní podľa článku 101 [ZFEÚ], článku 53 Dohody o EHP a článku 8 Dohody medzi Európskym spoločenstvom a Švajčiarskou konfederáciou o leteckej doprave⁴ (Vec COMP/39258 – Nákladná letecká doprava) (ďalej len „rozhodnutie z roku 2010“)⁵.

10. V článkoch 1 až 4 rozhodnutia z roku 2010 bolo konštatované, že mnoho dopravcov sa podieľalo na koordinácii niektorých zložiek ceny, ktoré mali byť účtované za služby nákladnej leteckej dopravy pri letoch medzi letiskami v rámci Únie a/alebo EHP; medzi letiskami v rámci Únie a/alebo EHP a tretími krajinami, a medzi letiskami v rámci Únie a Švajčiarska, v rozpore s článkom 101 ZFEÚ, článkom 53 Dohody o EHP a článkom 8 Dohody so Švajčiarskom, pre rôzne obdobia (ďalej len „dotknuté konanie“). Podľa rozhodnutia z roku 2010 trvalo toto porušenie celkovo od decembra 1999 do februára 2006.

11. V rozsudkoch zo 16. decembra 2015 Všeobecný súd Európskej únie čiastočne zrušil rozhodnutie z roku 2010 vo vzťahu k žalobkyniam vo veciach, ktoré mu boli predložené.⁶ Všeobecný súd v podstate konštatoval, že rozhodnutie z roku 2010 je postihnuté rozpormi medzi jeho odôvodnením a výrokom.⁷

12. Dňa 17. marca 2017 Komisia prijala rozhodnutie C(2017)1742 final v konaní podľa článku 101 ZFEÚ, článku 53 Dohody o EHP a článku 8 Dohody so Švajčiarskom (Vec AT.39258 – Nákladná letecká doprava, ďalej len „rozhodnutie z roku 2017“)⁸. Rozhodnutie z roku 2017 potvrdilo meritum rozhodnutia z roku 2010. Taktiež potvrdilo celkovú dobu trvania porušenia od decembra 1999 do februára 2006.

13. Podľa zhrnutia rozhodnutia z roku 2017 Komisia konštatovala, že sa rad dopravcov zúčastnil kartelu týkajúceho sa dotknutého konania. Týmto konaním porušovali títo dopravcovia článok 101 ZFEÚ, článok 53 Dohody o EHP a článok 8 dohody so Švajčiarskom. Toto konanie sa týkalo (i) letov medzi letiskami v rámci Únie (ďalej len „lety v rámci Únie“); (ii) letov medzi

⁴ Ďalej len „Dohoda so Švajčiarskom“.

⁵ Vec C.39258 – Nákladná letecká doprava (Ú. v. EÚ C 371, 2014, s. 11).

⁶ Rozsudky zo 16. decembra 2015, Air Canada/Komisia (T-9/11, neuvěřený, EU:T:2015:994); zo 16. decembra 2015, Koninklijke Luchtvaart Maatschappij /Komisia (T-28/11, neuvěřený, EU:T:2015:995); zo 16. decembra 2015, Japan Airlines/Komisia (T-36/11, neuvěřený, EU:T:2015:992); zo 16. decembra 2015, Cathay Pacific Airways/Komisia (T-38/11, neuvěřený, EU:T:2015:985); zo 16. decembra 2015, Cargolux Airlines/Komisia (T-39/11, neuvěřený, EU:T:2015:991); zo 16. decembra 2015, Latam Airlines Group a Lan Cargo/Komisia (T-40/11, neuvěřený, EU:T:2015:986); zo 16. decembra 2015, Singapore Airlines a Singapore Airlines Cargo/Komisia (T-43/11, neuvěřený, EU:T:2015:989); zo 16. decembra 2015, Deutsche Lufthansa a i./Komisia (T-46/11, neuvěřený, EU:T:2015:987); zo 16. decembra 2015, British Airways/Komisia (T-48/11, neuvěřený, EU:T:2015:988); zo 16. decembra 2015, SAS Cargo Group a i./Komisia (T-56/11, neuvěřený, EU:T:2015:990); zo 16. decembra 2015, Air France-KLM/Komisia (T-62/11, neuvěřený, EU:T:2015:996); zo 16. decembra 2015, Air France/Komisia (T-63/11, neuvěřený, EU:T:2015:993), a zo 16. decembra 2015, Martinair Holland/Komisia (T-67/11, EU:T:2015:984).

⁷ Pozri napríklad rozsudok zo 16. decembra 2015, Air Canada/Komisia (T-9/11, neuvěřený, EU:T:2015:994, bod 60).

⁸ Rozhodnutie z roku 2017 nebolo uverejnené. Je však k dispozícii zhrnutie záverov. Pozri zhrnutie rozhodnutia Komisie zo 17. marca 2017 týkajúce sa konania podľa článku 101 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, článku 53 Dohody o EHP a článku 8 Dohody medzi Európskym spoločenstvom a Švajčiarskou konfederáciou o leteckej doprave (Ú. v. EÚ C 188, 2017, s. 14) (ďalej len „zhrnutie rozhodnutia z roku 2017“).

letiskami v rámci Únie a letiskami mimo EHP (ďalej len „lety medzi Úniou a tretími krajinami“); (iii) letov medzi letiskami v rámci EHP (ďalej len „lety v rámci EHP“); (iv) letov medzi letiskami nachádzajúcimi sa v krajinách, ktoré sú účastníkmi Dohody o EHP, ale nie sú členskými štátmi Únie a letiskami nachádzajúcimi sa v tretích krajinách (ďalej len „lety medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi Únie, a tretími krajinami“), a (v) letov medzi letiskami v Únii a letiskami vo Švajčiarsku (ďalej len „lety medzi Úniou a Švajčiarskom“).

14. Zhrnutie rozhodnutia z roku 2017 spresňuje porušenie a uloženie pokút vo vzťahu k rôznym obdobiam, pokiaľ ide o jednotlivé kategórie letov, nasledovne:

- pokiaľ ide o lety v rámci Únie, Komisia mala právomoc konštatovať porušenie a uložiť pokuty za konanie týkajúce sa leteckej dopravy medzi letiskami v rámci Únie pred 1. májom 2004. Pred 1. májom 2004 totiž nariadenie (EHS) č. 3975/87⁹ ponechávalo Komisii vykonávacie právomoci na uplatňovanie článku 101 ZFEÚ len vo vzťahu k leteckej doprave medzi letiskami v rámci Únie. Letecká doprava medzi letiskami v rámci Únie a letiskami v tretích krajinách však bola z rozsahu pôsobnosti tohto nariadenia vylúčená.
- pokiaľ ide o lety medzi Úniou a tretími krajinami, právomoc Komisie bola z rovnakých dôvodov obmedzená na konanie, ku ktorému došlo po 1. máji 2004.
- pokiaľ ide o lety v rámci EHP, Komisia mala právomoc konštatovať porušenie a uložiť pokuty za celé obdobie trvajúce od roku 1999 do roku 2006.
- pokiaľ ide o lety medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ, a tretími krajinami, rozhodnutia č. 130/2004¹⁰ a 40/2005¹¹ nadobudli účinnosť 19. mája 2005. Počnúc týmto dňom sa stali v rámci Dohody o EHP uplatniteľnými nariadenia (ES) č. 411/2004¹² a 1/2003¹³. Komisia teda nekonštatovala porušenie ani neuložila pokuty za konanie týkajúce sa letov medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi Únie, a tretími krajinami, ku ktorým došlo pred 19. májom 2005.

15. Rozhodnutie z roku 2017 bolo tiež napadnuté na Všeobecnom súde.¹⁴ V týchto veciach sa ešte nerozhodlo.

⁹ Nariadenie Rady zo 14. decembra 1987, ktorým sa ustanovuje postup pre uplatňovanie pravidiel hospodárskej súťaže na podniky v sektore leteckej dopravy (Ú. v. ES L 374, 1987, s. 1; Mim. vyd. 07/001, s. 262).

¹⁰ Rozhodnutie Spoločného výboru EHP z 24. septembra 2004, ktorým sa mení a dopĺňa príloha XIV (Hospodárska súťaž), protokol 21 (O vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže uplatniteľných na podniky) a protokol 23 (O spolupráci medzi orgánmi dohľadu) k Dohode o EHP (Ú. v. EÚ L 64, 2005, s. 57).

¹¹ Rozhodnutie Spoločného výboru EHP z 11. marca 2005, ktorým sa mení a dopĺňa príloha XIII (Doprava) a protokol 21 (O vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže uplatniteľných na podniky) k Dohode o EHP (Ú. v. EÚ L 198, 2005, s. 38).

¹² Nariadenie Rady z 26. februára 2004, ktorým sa zrušuje nariadenie (EHS) č. 3975/87 a menia a dopĺňajú sa nariadenia (EHS) č. 3976/87 a (ES) č. 1/2003 v súvislosti s leteckou dopravou medzi Spoločenstvom a tretími krajinami (Ú. v. EÚ L 68, 2004, s. 1; Mim. vyd. 07/008, s. 17).

¹³ Nariadenie Rady zo 16. decembra 2002 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82 Zmluvy (Ú. v. ES L 1, 2003, s. 1; Mim. vyd. 08/002, s. 205).

¹⁴ Veci Air Canada/Komisia (T-326/17); Koninklijke Luchtvaart Maatschappij/Komisia (T-325/17); Japan Airlines/Komisia (T-340/17); Cathay Pacific Airways/Komisia (T-343/17); Cargolux Airlines/Komisia (T-334/17) Latam Airlines Group a Lan Cargo/Komisia (T-344/17); Singapore Airlines a Singapore Airlines Cargo PTE/Komisia (T-350/17); Deutsche Lufthansa a i./Komisia (T-342/17); British Airways/Komisia (T-341/17); SAS Cargo Group a i./Komisia (T-324/17); Air France – KLM /Komisia (T-337/17); Air France/Komisia (T-338/17), a Martinair Holland /Komisia (T-323/17).

16. Súčasne začali žalobkyne občianskoprávne konanie proti žalovaným na Rechtbank Amsterdam (súd v Amsterdame, Holandsko). Tento súd uvádza, že žalujúce spoločnosti boli založené špecificky na účely vymáhania pohľadávok na náhradu škody vzniknutej zo zistení Komisie týkajúcich sa porušenia práva hospodárskej súťaže, ktoré im boli postúpené.

17. Žalobkyne požadujú vydanie deklaratórneho rozsudku a náhrady škody. Po prvé navrhujú, aby bolo konštatované, že sa žalované dopúšťali porušovania v období od roku 1999 do roku 2006. To znamená aj pred (i) 1. májom 2004 (pokiaľ ide o lety medzi Úniou a tretími krajinami); (ii) 19. májom 2005 (pokiaľ ide o lety medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi Únie, a tretími krajinami), a (iii) 1. júnom 2002, pokiaľ ide o lety medzi Úniou a Švajčiarskom (ďalej len „sporné obdobia“). Po druhé navrhujú, aby vnútroštátny súd uložil žalovaným za predmetné protisúťažné správanie povinnosť zaplatiť spoločne a nerozdielne náhradu škody s úrokmi.

18. Podľa vnútroštátneho súdu sa žalobkyne vo svojich podaniach opierajú o priamy účinok článku 101 ZFEÚ na účely určenia právomoci vnútroštátneho súdu, pokiaľ ide o sporné obdobia, a to bez ohľadu na uplatňovanie práva hospodárskej súťaže z hľadiska správneho práva.

19. Vo svojom uznesení dospel vnútroštátny súd k záveru, že má právomoc uplatniť článok 101 ZFEÚ na dotknuté konanie a sporné obdobia. Vnútroštátny súd však výslovne uvádza, že jeho postoj sa odchyľuje od rozsudku vydaného High Court of Justice (England and Wales) [Vrchný súd (Anglicko a Wales), Spojené kráľovstvo] vo veci Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc¹⁵, ako bol potvrdený Court of Appeal (England and Wales) [Odvolací súd (Anglicko a Wales), Spojené kráľovstvo] vo veci La Gaitana Farms SA a i. v. British Airways Plc¹⁶.

20. Vzhľadom na pochybnosti Rechtbank Amsterdam (súd v Amsterdame) s ohľadom na jeho právomoci uplatniť na sporné obdobia článok 101 ods. 1 ZFEÚ a článok 53 ods. 1 Dohody o EHP sa tento súd rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto otázku:

„Majú vnútroštátne súdy v spore medzi poškodenými (v tomto prípade zasielateľia, odberatelia leteckých nákladných služieb) a leteckými spoločnosťami právomoc – či už na základe priameho účinku článku 101 ZFEÚ, alebo v každom prípade článku 53 Dohody o EHP, alebo na základe (priameho účinku) článku 6 nariadenia č. 1/2003 – neobmedzene uplatniť článok 101 ZFEÚ, alebo v každom prípade článok 53 Dohody o EHP na dohody, resp. zosúladené postupy leteckých spoločností týkajúce sa nákladných služieb pri letoch uskutočnených pred 1. májom 2004 medzi letiskami v rámci [Únie] a letiskami mimo EHP, resp. pri letoch uskutočnených pred 19. májom 2005 medzi Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom a letiskami mimo EHP, resp. pri letoch uskutočnených pred 1. júnom 2002 medzi letiskami v rámci [Únie] a Švajčiarskom, aj keď ide o obdobie, v ktorom platila prechodná úprava stanovená v článkoch 104 a 105 ZFEÚ, alebo tomu táto prechodná úprava bráni?“

21. Písomné pripomienky v tomto konaní boli doručené zo strany žalobkyní, žalovaných, nórskej vlády, Dozorného úradu EZVO, ako aj Komisie. Títo účastníci konania s výnimkou nórskej vlády takisto predniesli ústne pripomienky na pojednávaní 21. januára 2021.

¹⁵ Rozsudok High Court of Justice of England and Wales (Chancery Division) [Vrchný súd pre Anglicko a Wales (oddelenie Chancery), Spojené kráľovstvo] zo 4. októbra 2017 vo veci Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc [2017] EWHC 2420 (Ch).

¹⁶ Rozsudok Court of Appeal of England and Wales (Civil Division) [Odvolací súd pre Anglicko a Wales (občianskoprávny senát), Spojené kráľovstvo] z 29. januára 2019 vo veci La Gaitana Farms SA & Ors v. British Airways Plc [2019] EWCA Civ 37.

IV. Analýza

22. Tieto návrhy sú štruktúrované nasledovne. Najprv sa budem zaoberať právnym kontextom tejto veci (A). Následne pristúpim k otázke uplatnenia článku 101 ods. 1 ZFEÚ vnútroštátnym súdom (B). Potom sa budem zaoberať ekvivalentnými pravidlami ustanovenými v Dohode o EHP (C). Nakoniec uvediem všeobecnejšie poznámky k súdnemu vymáhaniu pravidiel hospodárskej súťaže (D).

A. Rámec Zmluvy a „prechodná úprava“

23. Vzhľadom na význam rámcovej úpravy v Zmluve týkajúcej sa pravidiel hospodárskej súťaže v tejto veci považujem za nevyhnutné predostrieť na úvod týchto návrhov jednotlivé aspekty článku 101 ZFEÚ a podrobne posúdiť údajnú „prechodnosť“ úpravy vykonateľnosti zakotvenej v článkoch 104 a 105 ZFEÚ (1). Potom stručne zhrniem argumentáciu účastníkov konania a zahrniem ju do kontextu otázky položenej vnútroštátnym súdom (2).

1. „Prechodnosť“ vo vzťahu k čomu?

24. Článok 101 ZFEÚ má jednoduchú štruktúru. Jeho prvý odsek zakazuje *všetky* dohody, ktorých účelom alebo dôsledkom je obmedzenie hospodárskej súťaže. Druhý odsek spresňuje dôsledky tohto zákazu: *všetky* dohody spadajúce do rámca prvého odseku sú automaticky neplatné. Tretí odsek potom stanovuje výnimku zo zákazu podľa prvého odseku: „ustanovenia odseku 1 sa... neuplatnia na“ určité prípady.

25. Článok 101 ZFEÚ je vo svojej podstate úplné a samostatné ustanovenie. Je formulované všeobecne. Neodkazuje na žiadne vykonávacie opatrenia a zo znenia článku 101 ZFEÚ nevyplýva nič, čo by naznačovalo, že má obmedzený rozsah alebo pôsobnosť. Pre túto vec je potom najdôležitejšie, že článok 101 ZFEÚ nijako nerozlišuje medzi jednotlivými orgánmi. Neuprednostňuje jeden orgán (alebo druh orgánu) pred iným. V tejto súvislosti možno znenie tohto ustanovenia porovnať s článkom 65 ods. 4 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele. V uvedenom ustanovení bolo uvedené, že „Komisia [je] výlučne príslušná“ rozhodovať o súlade zakázanej dohody s týmto ustanovením.

26. Na základe samotného jeho znenia je teda ťažké tvrdiť, že by mal byť článok 101 ZFEÚ uplatňovaný inak ako *akékoľvek iné* ustanovenia Zmluvy odkazujúce na orgán, ktorý uplatňuje právo Únie, či už by išlo o orgán členského štátu, alebo o inštitúciu Únie.

27. Až prostredníctvom článkov 103 až 105 ZFEÚ sú do uplatňovania článku 101 ZFEÚ vnesené aspekty rozlišovania a „prechodnosti“.

28. Článok 103 ZFEÚ tak vo svojom prvom odseku spresňuje, že právomoc prijímať „príslušné nariadenia alebo smernice na vykonávanie zásad stanovených v“ článku 101 ZFEÚ prináleží Rade. Druhý odsek uvádza demonštratívny výpočet príkladov toho, akým spôsobom môže byť táto právomoc vykonávaná. Na účely tejto veci sú najzaujímavejšie body b) a c). Tieto body upravujú „podrobné pravidlá uplatňovania článku 101 ods. 3 s prihliadnutím na nevyhnutnosť zabezpečiť účinný dozor pri čo najjednoduchšej správnej kontrole“ a vymedzenie „rozsah[u] uplatňovania ustanovení článk[u] 101 v jednotlivých hospodárskych odvetviach“. Inými slovami, článok 103 ZFEÚ ukladá Rade povinnosť určiť pôsobnosť článku 101 ZFEÚ a správny dohľad nad týmto ustanovením.

29. S prihliadnutím na vyššie uvedené je však potrebné položiť si otázku, čo sa deje predtým, než sa Rada rozhodne vykonať svoje právomoci zakotvené v článku 103 ZFEÚ?

30. A práve v tom bode sú relevantné články 104 a 105 ZFEÚ. Tieto ustanovenia zavádzajú „prechodnú úpravu“. V rámci tejto úpravy boli (správne) orgány členských štátov poverené uplatňovaním zásad (v súčasnosti) obsiahnutých v článku 101 ZFEÚ. To zahŕňalo aj udeľovanie výnimiek podľa článku 101 ods. 3 ZFEÚ. Počas obdobia uplatňovania tohto systému hrala Komisia pri vymáhaní pravidiel hospodárskej súťaže iba menšiu úlohu a iba „bez toho, aby boli dotknuté“ úlohy vnútroštátnych orgánov členských štátov.

31. Vzhľadom na tento ústavný rámec je pojem „prechodná“ úprava trochu nepatričný. Je pravda, že článok 87 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ďalej len „Zmluva o EHS“) vo svojom *pôvodnom* znení stanovoval, že Rada musí vykonať svoje právomoci podľa (terajšieho) článku 103 ZFEÚ *do troch rokov*. Táto lehota uplynula bez toho, aby Rada tieto právomoci vykonala. Amsterdamská zmluva však nahradila (vtedy už zastaraný) odkaz na uvedenú trojročnú vykonávaciu lehotu všeobecnou povinnosťou Rady prijať nariadenia alebo smernice na „vykonanie“ (terajšieho) článku 101 ZFEÚ.¹⁷ Tým *de iure* potvrdila to, čo už určité obdobie platilo *de facto* a údajná „prechodnosť“ „prechodnej“ úpravy zavedenej (terajšími) článkami 104 a 105 ZFEÚ prestala existovať.

32. Z tohto pohľadu článok 104 ZFEÚ skutočne zakotvil *všeobecné pravidlo* upravujúce to, akým spôsobom je nutné sa vysporiadať s prípustnosťou dohôd, ktoré patria do pôsobnosti článku 101 ZFEÚ. Podľa tohto ustanovenia by mali orgány členských štátov právomoc zabezpečiť dodržiavanie pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v Zmluve na dobu neurčitú *až do okamihu*, keď Rada prijme opatrenia v podobe zavedenia odlišného správneho mechanizmu presadzovania pravidiel hospodárskej súťaže uvedených v Zmluve.

33. Inými slovami, táto „prechodná“ úprava bola síce pôvodne zavedená na obmedzenú dobu, postupom času sa však stávala čoraz menej „prechodnou“, pretože nedošlo k žiadnemu „prechodu“ z jednej situácie do druhej vo všeobecnom zmysle slova. Táto úprava bola naopak skôr „potenciálne modulárna“, pokiaľ ide o špecifické aspekty decentralizácie (a prerozdelenie) právomoci presadzovať niektoré časti článku 101 ZFEÚ. Posledný uvedený bod je potvrdený aj vývojom celého systému, ktorý sa v priebehu rokov posúval tam a späť: od úplnej decentralizácie k centralizácii niektorých aspektov a potom opäť späť k čiastočnej decentralizácii, pričom pravidlá právomoci stanovené v článku 103 ods. 2 ZFEÚ tieto zmeny absorbovali do svojho znenia bez akýchkoľvek problémov.

2. Úloha vnútroštátnych súdov v rámci „prechodnej úpravy“

34. Články 103 až 105 ZFEÚ nehovoria o úlohe vnútroštátnych súdov pri uplatňovaní článku 101 ZFEÚ, či už v kontexte „prechodnej úpravy“, alebo v inom zmysle. To je práve predmetom prejednávanej veci. Vnútroštátny súd si kladie otázku, či zákaz zakotvený v článku 101 ods. 1 ZFEÚ môže byť vnútroštátnymi súdmi uplatňovaný, pokiaľ k dotknutému protisúťažnému konaniu došlo z väčšej časti v čase uplatňovania „prechodnej úpravy“.

¹⁷ Článok 6 ods. 46 Amsterdamskej zmluvy, ktorým sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty (Ú. v. ES C 340, 1997, s. 1).

35. Na prvý pohľad by bolo možné nadobudnúť dojem, že sa táto diskusia týka doby dávno minulej. Všetci účastníci konania v prejednávanej veci sa zhodujú na tom, že nariadenie č. 1/2003 vnútroštátnym súdom buď priznalo právomoc uplatňovať článok 101 ZFEÚ v plnom rozsahu, alebo aspoň potvrdilo jej existenciu. Z praktického hľadiska sa však vyriešenie otázky položenej Rechtbank Amsterdam (súd v Amsterdame) dotkne širšej problematiky uplatňovania súkromných práv, ktorého cieľom je dosiahnuť priznanie náhrady škody za straty spôsobené konaním, ktoré mohlo obmedziť alebo narušiť hospodársku súťaž – bez ohľadu na okamih, kedy k tomuto konaniu došlo, a bez ohľadu na to, ktorý správny orgán toto konanie vyšetroval.

36. Žalobkyne vo veci samej sa pokúšajú o uplatnenie súkromných práv práve týmto spôsobom. Komisia totiž vo svojom rozhodnutí z roku 2017 našla dôkazy o trvajúcej praxi koordinovania cien v období rokov 1999 až 2006 v odvetví nákladnej leteckej dopravy. No vzhľadom na systém sekundárnej právnej úpravy prijatej Radou na základe článku 103 ZFEÚ obmedzila Komisia svoje zistenia týkajúce sa porušenia článku 101 ods. 1 ZFEÚ, resp. článku 53 ods. 1 Dohody o EHP na lety medzi Úniou a tretími krajinami, ktoré sa uskutočnili od 1. mája 2004 a na lety medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi Únie, a tretími krajinami, ktoré sa uskutočnili od 19. mája 2005. Ak by teda bolo námietkam žalovaných proti príslušnosti vnútroštátneho súdu vyhovené, obdobie predchádzajúce týmto dátumom by bolo v podstate vylúčené z rozsahu súkromnoprávných žalôb na náhradu škody spôsobenej protisúťažným správaním podľa článku 101 ods. 1 ZFEÚ.

37. Základnou a všeobecnou otázkou v tejto veci je teda do značnej miery to, či uplatnenie článku 101 ods. 1 ZFEÚ vnútroštátnymi súdmi môže byť sekundárnou právnou úpravou, ktorá obmedzuje administratívne správne vykonávanie pravidiel Únie v oblasti hospodárskej súťaže, obmedzené alebo úplne vylúčené.

38. Vo vyjadreniach účastníkov konania sa odpoveď na túto otázku skrýva pod mnohými vrstvami judikatúry a sekundárneho práva. Žalobkyne, dozorný úrad EZVO a nórska vláda v podstate vysvetľujú, že „prechodná úprava“ obmedzila uplatňovanie zásad, na ktorých je založený článok 101 ods. 1 ZFEÚ, iba na uplatňovanie „administratívno-právnou cestou“. Nebol však obmedzený priamy účinok článku 101 ods. 1 ZFEÚ a článku 53 ods. 1 Dohody o EHP pri ich uplatňovaní pred vnútroštátnymi súdmi, to znamená nezávislou „súdnou cestou“.

39. Žalované, podporované z väčšej časti Komisiou, túto tézu spochybňujú. Podľa ich názoru nemali vnútroštátne súdy právomoc na uplatňovanie článku 101 ods. 1 ZFEÚ, a to z dvoch dôvodov. Po prvé Rada, konajúca na základe článku 103 ZFEÚ, obmedzila pôsobnosť *ratione materiae* článku 101 ZFEÚ. Sektor leteckej dopravy teda nebol plne vystavený „zásadám“ obsiahnutým v tomto ustanovení pred dátumom uplatňovania nariadenia č. 1/2003. Po druhé podľa tohto „prechodného režimu“ mohol len vnútroštátny orgán hospodárskej súťaže, a v niektorých prípadoch Komisia, zaujať stanovisko k zlučiteľnosti protisúťažnej dohody s článkom 101 ZFEÚ. S ohľadom na tieto obmedzenia článku 101 ods. 1 ZFEÚ zásada homogenity vyžaduje, aby bol priamy účinok článku 53 ods. 1 Dohody o EHP obmedzený rovnakým spôsobom.

40. Správna odpoveď na tento názor vyplýva podľa môjho názoru priamo z článku 101 ZFEÚ, článku 53 Dohody o EHP a pravidiel hospodárskej súťaže vo všeobecnosti. Teraz teda pristúpim k analýze tejto otázky.

B. Uplatnenie článku 101 ods. 1 ZFEÚ vnútroštátnym súdom v tejto veci

41. Všeobecne je potrebné zaoberať sa v súvislosti s uplatňovaním článku 101 ods. 1 ZFEÚ vnútroštátnymi súdmi tromi otázkami. Po prvé, prípadnými obmedzujúcimi účinkami „prechodnej úpravy“ zakotvenej v článkoch 104 a 105 ZFEÚ na článok 101 ZFEÚ, pokiaľ ide o obvyklé právomoci vnútroštátnych súdov (1). Po druhé rozsahom, v akom sa účastník konania, ktorý sa usiluje o uplatnenie svojich práv pred vnútroštátnymi súdmi, dovoľáva priameho účinku zásad, ktoré sú teraz obsiahnuté v článku 101 ods. 1 ZFEÚ (2). Po tretie pôsobnosťou *ratione materiae* článku 101 ods. 1 ZFEÚ v konkrétnej prejednávanej veci, a to v oblasti leteckej dopravy (3). Týmto otázkam sa budem postupne venovať.

1. Účinok „prechodnej úpravy“ na článok 101 ZFEÚ

42. Žalované vo svojich vyjadreniach v podstate tvrdia, že „prechodná úprava“ obsiahnutá v článkoch 104 a 105 ZFEÚ zbavuje vnútroštátne súdy právomoci uplatňovať článok 101 ZFEÚ. V odpovedi na otázku položenú Súdnym dvorom zaujala Komisia rovnaký postoj. Podľa jej vyjadrenia mohlo byť účinkom článkov 104 a 105 ZFEÚ „pozastavenie“ právomoci vnútroštátnych súdov uplatňovať článok 101 ZFEÚ za určitých okolností.

43. S týmto názorom nesúhlasím.

44. Vo formulácii článkov 104 a 105 ZFEÚ nenachádzam nič, čo by predstavovalo „tlačidlo pozastaviť“, pokiaľ ide o právomoc vnútroštátnych súdov. Žiadne z týchto dvoch ustanovení v skutočnosti neobmedzuje použitie článku 101 ZFEÚ, pokiaľ ide o vnútroštátne súdy. Články 104 a 105 ZFEÚ iba stanovujú, ako by malo prebiehať administratívnoprávne uplatňovanie článku 101 ZFEÚ v čase, keď sa Rada ešte nerozhodla postupovať podľa článku 103 ZFEÚ. Tento postup sa však nezaobera *súdnym* uplatňovaním článku 101 ZFEÚ vnútroštátnymi súdmi.

45. Presnejšie povedané: podľa môjho názoru súdne uplatňovanie článku 101 ods. 1 ZFEÚ prirodzene *nie je obmedzené na súdne preskúmanie* administratívnoprávneho rozhodnutia, ktorými boli predtým uplatňované a vykonávané pravidlá hospodárskej súťaže Únie. Preskúmanie administratívnoprávneho rozhodnutia, ktorým je uplatňovaný článok 101 ods. 1 ZFEÚ, je určite jedným zo spôsobov, prostredníctvom ktorého môžu byť vnútroštátne súdy povolané k použitiu tohto ustanovenia. Existujú však aj iné oblasti práva alebo iné prostriedky nápravy, prostredníctvom ktorých by možno mohli byť vnútroštátne súdy na základe práva Únie alebo vnútroštátneho práva povolané toto ustanovenie použiť: ako príklad možno uviesť iné druhy administratívnoprávneho preskúmania, občianskoprávne žaloby, či dokonca trestné stíhanie.

46. Považujem za dôležité zdôrazniť tento aspekt hneď na úvod. Vo vyjadreniach žalovaných a Komisie totiž zrejme existuje v tomto smere určitá zreteľná tendencia k zjednodušovaniu. Podľa ich názoru v podstate platí, že „uplatnenie“ článku 101 ZFEÚ znamená „vymáhanie“ daného ustanovenia, ktoré je spojené s „vyšetrovaním a ukladaním správnych sankcií“. Táto úloha bola zverená len Komisii alebo vnútroštátnym správnym orgánom. Táto argumentácia by viedla k záveru, že vnútroštátne súdy by boli implicitne splnomocnené na základe „prechodnej úpravy“ iba v prípade, že by boli požiadané o súdne preskúmanie administratívnoprávneho uplatňovania vykonaného vnútroštátnym správnym orgánom.

47. S touto tézou nesúhlasím. Pokiaľ by bol vnútroštátny súd povolaný k uplatneniu článku 101 ods. 1 ZFEÚ v rámci svojej právomoci a prebiehajúceho konania predtým, než Rada prijala sekundárnu právnu úpravu, aby „vykonala“ zásady, na ktorých je založený článok 101 ZFEÚ,

potom by bol *samozrejme* tento vnútroštátny súd povinný zabezpečiť plný účinok tohto ustanovenia.¹⁸

48. Vyššie uvedené názorne ilustruje istý spoločný rys, ktorý článok 101 ZFEÚ má spoločný s radom ďalších ustanovení Zmluvy, ako sú články 45 a 46 ZFEÚ (voľný pohyb pracovníkov), článok 49 a článok 50 ods. 2 ZFEÚ (sloboda usadiť sa) a článok 157 ZFEÚ (zásada rovnakej odmeny za rovnakú prácu). Vo všetkých týchto prípadoch, ako aj v iných, formuluje predmetné ustanovenie Zmluvy najprv danú zásadu a potom označí príslušný orgán alebo inštitúciu/inštitúcie Únie, ktoré tejto zásade „dodajú obsah“ prijatím dodatočných, konkrétnych pravidiel, ktoré niekedy dokonca presne uvádzajú, na čo by sa tieto „vykonávacie“ pravidlá mali vzťahovať. Desiatky rokov však bol prístup Súdneho dvora taký, že aj v prípadoch, keď požadované „vykonávacie“ pravidlá ešte neboli prijaté, „základná zásada“, ako je stanovená v ustanovení Zmluvy, musí byť, ak je sama priamo účinná, uplatňovaná nezávisle všetkými príslušnými vnútroštátnymi orgánmi, vrátane najmä vnútroštátnych súdov, ak sú povolané k použitiu týchto ustanovení na veci, ktoré im boli predložené.

49. Článok 157 ZFEÚ a zásada rovnakej odmeny za rovnakú prácu by mohli byť v tomto smere pomerne ilustratívne: aj v dobe predchádzajúcej prijatiu sekundárnej právnej úpravy v tomto zmysle normotvorcom Únie bolo nepochybné, že vnútroštátne súdy mali povinnosť zabezpečiť plnú účinnosť tejto zásady a boli povinné túto zásadu uplatňovať na (občianskoprávne) veci, ktoré im boli predložené, nezávisle od akéhokoľvek „administratívnoprávneho uplatňovania“¹⁹. Tento záver by nemal byť prekvapivý: podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora platí, že absencia vykonávacích opatrení bez ohľadu na formu nebráni tomu, aby sa jednotlivец dovoľával ustanovenia práva Únie s priamymi účinkami.²⁰

50. Zo štrukturálneho hľadiska Zmluvy teda bola uplatniteľnosť (súčasného) článku 101 ZFEÚ vnútroštátnymi súdmi daná odo dňa nadobudnutia účinnosti Zmluvy o EHS. Navyše prvý a druhý odsek (súčasného) článku 101 ZFEÚ vyvolávali plné účinky ešte predtým, než Rada konala na základe „oprávnenia“ zakotveného v článku 103 ods. 1 ZFEÚ.²¹

51. V tomto kontexte je však potrebné posúdiť, do akej miery bol článok 101 ods. 1 ZFEÚ skutočne *priamo účinný* predtým, než Rada prijala „vykonávacie predpisy k článku 101 ods. 3 ZFEÚ“.

2. O priamom účinku článku 101 ods. 1 ZFEÚ

52. V odpovedi na otázku položenú Súdny dvorom žalované a Komisia vychádzali z toho, že článok 101 ods. 1 ZFEÚ nemal priamy účinok predtým, než Rada prijala opatrenia na základe článku 103 ods. 2 písm. b) ZFEÚ. Nemožno urobiť žiadny iný záver, pretože už v roku 1962 vyložil Súdny dvor článok 101 ZFEÚ tak, že predstavuje „nedeliteľný celok“²². Okrem toho rozsudok Súdneho dvora vo veci *Courage a Crehan*²³ je dôkazom potrebnosti predchádzajúceho

¹⁸ V súlade s rozsudkom zo 16. decembra 1976, *Rewe-Zentralfinanz a Rewe-Zentral* (33/76, EU:C:1976:188, bod 5).

¹⁹ Už v rozsudku z 8. apríla 1976, *Defrenne* (43/75, EU:C:1976:56, body 12, 24 a 39).

²⁰ Pozri napríklad rozsudky z 9. marca 1978, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, body 19 a 20); zo 17. septembra 2002, *Baumbast a R* (C-413/99, EU:C:2002:493, bod 80), a zo 4. februára 2016, *Ince* (C-336/14, EU:C:2016:72, bod 59).

²¹ Ako už bolo vysvetlené v bodoch 58 a 70 až 78 nižšie, Rada tieto účinky nikdy neobmedzila.

²² Rozsudok zo 6. apríla 1962, *de Geus* (13/61, EU:C:1962:11, s. 52).

²³ Rozsudok z 20. septembra 2001, *Courage a Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465) (ďalej len „*Courage*“).

konania Rady, lebo v tejto veci bola v podstate uznaná existencia priameho účinku až *potom*, čo Rada prijala vo vzťahu k článku 101 ZFEÚ vykonávacie opatrenia. Toto ustanovenie tak nemohlo mať samo osebe priamy účinok.

53. Žalobkyne naopak tento postoj spochybňujú, pričom sa odvolávajú predovšetkým na rozhodnutie vo veci SABAM²⁴, keď tvrdia, že priamy účinok článku 101 ods. 1 ZFEÚ nevyžaduje žiadne predchádzajúce vykonávacie opatrenia.

54. Súhlasím s názorom žalobkýň. Domnievam sa, že žalované a Komisia svojím prístupom obrazne „zapriahajú koňa za voz“.

55. Podľa ustálenej judikatúry musí byť priamy účinok posúdený s prihliadnutím na povahu, systematicku a znenie predmetného ustanovenia.²⁵ Ustanovenie má priamy účinok, ak je dostatočne jasné a presné²⁶ a bezpodmienečné.²⁷ Pritom nie je nutné, aby celé ustanovenie bolo priamo účinné a priamo doslovne použiteľné. Súdny dvor naopak postupuje s pomocou extrakcie: snaží sa zistiť, či je možné z (pravdepodobne dlhšieho a zložitejšieho) ustanovenia práva Únie vyvodiť konkrétne, uplatniteľné pravidlo správania.²⁸

56. Rozsudky vo veciach SABAM a Courage a Crehan sú vhodnými príkladmi tohto „vzťahového“ prístupu k inštitútu priameho účinku. Vo veci SABAM Súdny dvor rozhodol, že zákaz zakotvený v článku 85 ods. 1 Zmluvy EHS (teraz článok 101 ods. 1 ZFEÚ) môže byť použitý ako „štít“ vo vzťahu k osobitným právam autora piesne na to, aby voči nemu nebola uplatnená doložka o výhradnom postúpení zakotvená v zmluve uzatvorenej so spoločnosťou pre výber autorských odmien.²⁹ Podobne v rozsudku vo veci Courage a Crehan Súdny dvor rozhodol, že to isté ustanovenie možno použiť ako „meč“ vo vzťahu k nároku na náhradu škody vzniknutej zo zmluvného dojednaní, ktoré je v rozpore s článkom 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ).³⁰ V oboch veciach tak Súdny dvor extrahoval z článku 101 ZFEÚ ako celku tú časť ustanovenia, ktoré má priamy účinok medzi jednotlivcami: zákaz niektorých protisúťažných dohôd zakotvený v prvom odseku tohto ustanovenia.³¹

57. Tento zákaz je jednoznačný, stanovuje jasnú a vykonateľnú právnu povinnosť: „Nesmieš uzavrieť kartelovú dohodu.“ S týmto príkazom nie je spojená žiadna podmienka: *akékoľvek* takéto dohody medzi podnikmi sú „nezlučiteľné s vnútorným trhom“. Je to práve toto právo s priamym účinkom, ktoré jednotlivci vyvodzujú priamo zo Zmluvy, ktorého sa môžu dovolávať na účely uplatnenia svojho nároku a ktoré musia vnútroštátne súdy chrániť.³²

²⁴ Rozsudok z 30. januára 1974, BRT a Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs (127/73, EU:C:1974:6) (ďalej len „SABAM“).

²⁵ Pozri napríklad rozsudok zo 4. decembra 1974, Van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, bod 12).

²⁶ Pozri napríklad rozsudky z 1. júla 2010, Gassmayr (C-194/08, EU:C:2010:386, bod 45); zo 7. septembra 2017, H. (C-174/16, EU:C:2017:637, bod 69), a zo 6. novembra 2018, Bauer a Willmeroth (C-569/16 a C-570/16, EU:C:2018:871, bod 72).

²⁷ Pozri napríklad rozsudky z 15. mája 2014, Almos Agrárkúlereskedelmi (C-337/13, EU:C:2014:328, bod 32); z 12. októbra 2017, Lombard Ingatlan Lízing (C-404/16, EU:C:2017:759, bod 36), a zo 14. januára 2021, RTS infra a Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel (C-387/19, EU:C:2021:13, bod 46).

²⁸ Rozsudok z 8. apríla 1976, Defrenne (43/75, EU:C:1976:56, body 30 až 39). Pozri tiež návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Trabucchi vo veci Defrenne (43/75, EU:C:1976:39, výrok), a moje návrhy, ktoré som predniesol vo veci Kohn (C-167/17, EU:C:2018:387, bod 42).

²⁹ SABAM, bod 16.

³⁰ Courage, body 24 až 26.

³¹ SABAM, bod 16 a Courage, body 23 a 24.

³² Pozri v tomto zmysle rozsudok z 5. júna 2014, Kone a i. (C-557/12, EU:C:2014:1317, body 20 a 22 a citovaná judikatúra).

58. Na rozdiel od toho, čo tvrdila Komisia na pojednávaní, nie je povaha práv chránených článkom 101 ods. 1 ZFEÚ dotknutá *procesným určením* orgánu podľa článku 103 ods. 2 písm. b) ZFEÚ, ktorý môže procesne „schváliť“ dohodu na základe článku 101 ods. 3 ZFEÚ. Je totiž zjavné, že v určitých prípadoch súd k priznaniu občianskoprávnej náhrady škody v prípade protisúťažnej činnosti jednoducho iba potrebuje použiť článok 101 ods. 1 ZFEÚ.³³ Podobne platí, že súdu stačí použiť len článok 101 ods. 2 ZFEÚ, aby rozhodol o oddelení nezlučiteľných zmluvných dojednaní.³⁴ Inými slovami, vzhľadom na *osobitný charakter niektorých nárokov* uplatnených na vnútroštátnom súde môžu byť jednotlivé zložky článku 101 ZFEÚ celkom dobre *oddeliteľné*. Za takýchto okolností sa vnútroštátne súdy nemusia odvolávať na článok 101 ods. 3 ZFEÚ.

59. Rozsudky vo veci SABAM a Courage a Crehan výborne ilustrujú vzťah nezávislosti medzi prvým a tretím odsekom článku 101 ZFEÚ. Spory v oboch týchto veciach vznikli v období, keď Rada vykonala právomoci, ktoré jej priznáva článok 103 ods. 2 písm. b) ZFEÚ, a zverila Komisii výlučnú právomoc prijať rozhodnutie podľa článku 85 ods. 3 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ods. 3 ZFEÚ). Skutočnosť, že iný orgán, Komisia, bol poverený rozhodovaním o uplatnení vtedajšieho článku 85 ods. 3 Zmluvy o EHS, nepredstavovala pre vykonateľnosť práv zakotvených v článku 85 ods. 1 Zmluvy EHS žiadny problém.³⁵

60. Tento záver nie je dotknutý kvalifikáciou článku 85 Zmluvy o EHS ako „nedeliteľného celku“ v rozhodnutí vo veci de Geus.³⁶ V uvedenej veci sa nemecký distribútor chladničiek Bosch vo svojom vyjadrení k žalobe dovoľával článku 85 Zmluvy o EHS s cieľom zrušiť dojednanie o „zákaze vývozu“ obsiahnuté v zmluve o autorizovanom predaji uzatvorenej so spoločnosťou Bosch. Skutkové okolnosti tejto veci však nastali pred nadobudnutím účinnosti nariadenia č. 17/62. To znamenalo, že neprebiehalo *žiadne správne konanie*, ktoré by sa zaoberalo účinkami vyplývajúcimi z článku 85 ods. 1 a 2 Zmluvy EHS (v súčasnosti článok 101 ods. 1 a 2 ZFEÚ). Za týchto okolností nemal Súdny dvor inú možnosť ako aj naďalej priznávať dotknutej dohode účinky, *pokiaľ nebude prebiehať správne konanie*, ktoré by sa zaoberalo prípadným použitím článku 85 ods. 3 Zmluvy o EHS (v súčasnosti článok 101 ods. 3 ZFEÚ).³⁷

61. V rámci takto vymedzeného skutkového stavu potom Súdny dvor rozhodol, že článok 85 Zmluvy o EHS je „nedeliteľným celkom“³⁸. Opačný výklad by viedol k neprípustnému výsledku: „dohody by sa stali od začiatku neplatnými ešte predtým, než bude vôbec možné určiť, na ktoré dohody sa článok 85 ako celok vzťahuje“³⁹.

62. Rozsudok vo veci de Geus tak bol vydaný vo svetle inštitucionálneho pochybenia spočívajúceho v nezabezpečení správneho mechanizmu, ktorý by sa zaoberal účinkami „uplatniteľnosti [článku 85 Zmluvy o EHS] od nadobudnutia účinnosti zmluvy“⁴⁰. Ako správne uvádza dozorný orgán EZVO, v uvedenej dobe nevznikla otázka priameho účinku (a teda

³³ Pozri napríklad, Courage, bod 26.

³⁴ Pozri rozsudok z 18. decembra 1986, VAG France (10/86, EU:C:1986:502, bod 15).

³⁵ Pozri tiež SABAM, bod 21 a Courage, body 22 a 28.

³⁶ Pozri rozsudky zo 6. apríla 1962, de Geus (13/61, EU:C:1962:11, s. 52), a z 9. júla 1969, Portelange (10/69, EU:C:1969:36, body 10 a 13).

³⁷ Rozsudok zo 6. apríla 1962, de Geus (13/61, EU:C:1962:11, s. 51 až 53).

³⁸ Tamže, s. 52.

³⁹ Tamže.

⁴⁰ Tamže, s. 51.

individuálneho odvolania sa na článok 85 ods. 1 Zmluvy EHS pred vnútroštátnymi súdmi), pretože rozhodnutie vo veci de Geus bolo vydané *skôr*, než Súdny dvor po prvýkrát objasnil pojem priameho účinku ustanovení Zmluvy o EHS.⁴¹

63. Zo všetkých týchto dôvodov vyvodzujem, že z rozsudku Súdneho dvora vydaného v roku 1962 za veľmi odlišných právnych a ústavných okolností možno čerpať iba veľmi obmedzené poznatky. Konkrétnejšie pri neexistencii akéhokoľvek priameho účinku ustanovení Zmluvy by totiž prirodzene bola rozhodujúca iba otázka výslovne priznanej právomoci administratívnoprávneho uplatňovania, resp. jej neexistencia.

64. Nepresvedčili ma ani argumenty žalovaných, pokiaľ ide o rozhodnutie vo veciach Asjes a i.⁴² a Saeed Flugreisen a Silver Line Reisebüro⁴³, ktorých sa žalované dovolávajú na podporu svojho postoja k otázke priameho účinku článku 101 ods. 1 ZFEÚ. Tieto veci neboli rozhodnuté za situácie, kedy by sa účastník konania dovoľoval priameho účinku tohto ustanovenia. Dotknutá otázka sa naopak týkala automatickej *neplatnosti* štátom schválených taríf leteckých spoločností podľa článku 85 ods. 2 zmluvy o EHS predtým, ako správny orgán rozhodol o ich zlučiteľnosti s článkom 85 ods. 3 Zmluvy o EHS, či už na základe systému použiteľného v „prechodnom období“ uvedeného v článkoch 88 a 89 Zmluvy o EHS (teraz článkami 104 a 105 ZFEÚ), alebo na základe nariadenia č. 3975/87.⁴⁴ Vzhľadom na to, že ani „orgány členských štátov“⁴⁵, ani Komisia⁴⁶ nerozhodli o uplatniteľnosti článku 85 Zmluvy o EHS na predmetné dohody, Súdny dvor rozhodol, že tieto dohody nemožno považovať za neplatné od začiatku len z toho dôvodu, že by článok 85 Zmluvy o EHS na predmetné dohody mohol byť použiteľný.

65. Rozsudky vo veci Asjes a i. a Saeed Flugreisen a Silver Line Reisebüro sú tak tiež chytené v pasci v tom čase uplatniteľnej logiky: v prípadoch, keď orgány členských štátov ani Komisia neprijali žiadne správne rozhodnutie týkajúce sa tejto údajne protisúťažnej dohody alebo praxe podľa článku 85 ods. 3 Zmluvy o EHS, ale *stále existovala možnosť jej budúceho retroaktívneho schválenia* v rámci vtedy existujúceho postupu, bolo zjavné, že hospodárske subjekty museli mať možnosť v dobrej viere predpokladať, že platnosť ich obchodných vzťahov nebola automaticky ukončená, *kým* príslušné správne orgány o ich dohodách alebo praxi nerozhodli.⁴⁷

66. V tejto veci je ešte dôležitejšia skutočnosť, že sa žalované *nemôžu odvolávať na riziko konfliktu* vyplývajúceho z prípadného retroaktívneho schválenia predmetného správania. Systém „vyňatia“ podľa nariadenia č. 1/2003 v znení neskorších zmien, ktoré zrušilo predchádzajúci režim podľa nariadení č. 17/62 a 3975/87, totiž neumožňuje prijatie opatrení so spätným účinkom. Ako ďalej názorne dokazuje článok 34 ods. 1 nariadenia č. 1/2003, dohody, ktoré skutočne patrili do pôsobnosti nariadení č. 17/62 a 3975/87 a ktoré *boli* oznámené Komisii, stratili platnosť s účinnosťou od 1. mája 2004. Inými slovami, aj keby žalované oznámili svoje dohody Komisii,⁴⁸ tieto oznámenia by v žiadnom prípade nefungovali ako „zarážka“, pokiaľ ide o ďalší osud uvedených dohôd v rámci systému zavedeného nariadením č. 1/2003.

⁴¹ Rozsudok z 5. februára 1963, van Gend & Loos (26/62, EU:C:1963:1, s. 13).

⁴² Rozsudok z 30. apríla 1986, Asjes a i. (209/84 až 213/84, EU:C:1986:188). (ďalej len „Asjes“).

⁴³ Rozsudok z 11. apríla 1989, Saeed Flugreisen a Silver Line Reisebüro (66/86, EU:C:1989:140) (ďalej len „Saeed“).

⁴⁴ Saeed, bod 29 a Asjes, body 52 až 56 a 59.

⁴⁵ Saeed, body 4 a 29 a Asjes, bod 57.

⁴⁶ Saeed, body 4 a 29 a Asjes, bod 59.

⁴⁷ Obdobne pozri odôvodnenie Súdneho dvora v rozsudku z 22. marca 1961, Snupat v. Vysoký úrad (42/59 a 49/59, EU:C:1961:5, s. 87).

⁴⁸ Aspekt, ktorý žalobkyne vo veci samej popierajú, ktorého overenie však v konečnom dôsledku prináleží vnútroštátnemu súdu.

67. Opäť je teda na mieste zdôrazniť predovšetkým to, že za okolností daných v tejto veci nie je daná kľúčová vnútorná súdržnosť „kogentného pravidla podľa článku 101 ZFEÚ“, ani potreba právnej istoty hospodárskych subjektov. Táto možnosť už dlhšiu dobu neexistuje.

68. Súhrnne možno uviesť, že je teda zrejmé, že článok 101 ods. 1 ZFEÚ a jemu predchádzajúce ustanovenia boli priamo uplatniteľné od nadobudnutia účinnosti Zmluvy o EHS. Tieto ustanovenia si zachovali priamy účinok po celú túto dobu, aby jednotlivci mohli uplatňovať svoje práva na príslušných vnútroštátnych súdoch. A predovšetkým táto nezávislá právomoc zverená vnútroštátnym súdom spočívajúca v práve uplatňovať článok 101 ods. 1 ZFEÚ v súlade s touto právomocou a v súlade s typom konania, ktoré je na nich na základe vnútroštátneho práva vedené, nebola v skutočnosti Radou nikdy obmedzená prostredníctvom uplatnenia ustanovenia, ktoré je teraz článkom 103 ZFEÚ.

69. Stále však chýba odpoveď na otázku, či existujú, alebo existovali nejaké obmedzenia, pokiaľ ide o uplatnenie *ratione materiae* článku 101 ods. 1 ZFEÚ na konkrétnu vec týkajúcu sa odvetvia leteckej dopravy.

3. O pôsobnosti *ratione materiae* článku 101 ods. 1 ZFEÚ

70. Žalované a Komisia tvrdia, že keďže Rada neuplatnila svoju právomoc podľa článku 103 ods. 2 písm. c) ZFEÚ, aby celé odvetvie leteckej dopravy otvorila pravidlám hospodárskej súťaže obsiahnutým v Zmluve, nemohli vnútroštátne súdy pri posudzovaní žaloby podanej podľa článku 101 ods. 1 ZFEÚ vyhlásiť tieto dohody za nezlučiteľné. A to aj vtedy, keby bol k dispozícii priamy účinok. Títo účastníci konania zdôrazňujú špecifické vylúčenie celého odvetvia leteckej dopravy z pôsobnosti nariadenia č. 17/62 a len čiastočné otvorenie pravidiel hospodárskej súťaže pre leteckú dopravu spočívajúcu v „letoch v rámci Únie“ prostredníctvom nariadenia č. 3975/87. Až od 1. mája 2004, dátumu uplatniteľnosti nariadenia č. 1/2003 v znení neskorších zmien, by bolo bývalo odvetvie leteckej dopravy otvorené pravidlám práva hospodárskej súťaže Únie.⁴⁹

71. S touto argumentáciou sa nestotožňujem.

72. Na základe článku 103 ods. 1 ZFEÚ je Rada poverená, aby prijímala „príslušné nariadenia alebo smernice na vykonávanie zásad stanovených v“ článku 101 ZFEÚ. Článok 103 ods. 2 ZFEÚ ďalej uvádza príklady toho, akým spôsobom môže Rada tento cieľ dosiahnuť. V písmene c) sa uvádza, že Rada môže „ak je to potrebné, vymedziť rozsah uplatňovania ustanovení článkov 101 [... ZFEÚ] v jednotlivých hospodárskych odvetviach“.

73. Výslovne *dispozitívna* povaha takéhoto postupu je to, čo písmeno c) odlišuje od písmena b) článku 103 ods. 2 ZFEÚ a *požiadavky na „dodanie obsahu“* článku 101 ods. 3 ZFEÚ. Odkaz na slová „ak je to potrebné“⁵⁰ v písmene c) tohto článku totiž jasne naznačuje, že pôsobnosť zásad obsiahnutých v článku 101 ZFEÚ mala, ako *všeobecné pravidlo*, pokrývať celé hospodárstvo, pričom Rada má rozhodovať o tom, či sa od tohto všeobecného stavu odchýliť v rámci jeho konkrétnych sektorov.

⁴⁹ Pozri článok 45 nariadenia č. 1/2003.

⁵⁰ Podobne „v prípade potreby“ v češtine, „in voorkomende gevallen“ v holandčine, „eventualmente“ v taliančine, „le cas échéant“ vo francúzštine, „gegebenfalls“ v nemčine alebo „eventualmente“ v španielčine.

74. Požiadavka jednotného trhu, z ktorej tento mechanizmus vychádza, je zvláštna: pôsobnosť článku 101 ZFEÚ prirodzene mohla byť koncipovaná s cieľom postupne, po „stráviteľných“ kúskoch, rozšíriť pôsobnosť práva hospodárskej súťaže Únie. Týmto spôsobom, pokiaľ ide o konkrétne odvetvie dopravy, rovnako ako to bolo urobené v prípade spoločnej poľnohospodárskej politiky, mohla byť daná prednosť týmto sektorovým (špecifickým) prístupom pred (všeobecnými) pravidlami hospodárskej súťaže.⁵¹

75. To sa však nestalo.⁵² Podľa môjho názoru, a najmä vo svetle štruktúry článkov 101 a 103 ZFEÚ, je tak východiskom Zmluvy použitie pravidiel hospodárskej súťaže v plnom rozsahu na všetky odvetvia hospodárstva. Aby sa tento cieľ dosiahol, stanovila Zmluva všeobecne neobmedzenú pôsobnosť *ratione materiae* článku 101 ZFEÚ v záujme uskutočnenia fungujúceho jednotného trhu,⁵³ podriadenú iba predmetnej možnosti „ak je to potrebné“, kedy by došlo k špecifickému odvetvovému vylúčeniu zakotvenému v článku 103 ods. 2 písm. c) ZFEÚ.

76. Na rozdiel od toho, čo tvrdia žalované a Komisia, nariadenia č. 17/62 a 3975/87 nie sú dokladom toho, že sa Rada usilovala o obmedzenie vecnej pôsobnosti článku 101 ods. 1 ZFEÚ. Nariadenie č. 17/62 totiž v zásade zaviedlo procesný systém na uplatňovanie (vtedajšieho) článku 85 ods. 1 a 3 Zmluvy EHS (v súčasnosti článku 101 ods. 1 a 3 ZFEÚ) Komisiou.⁵⁴ Neuvádza nič o vecnej pôsobnosti článku 101 ods. 1 ZFEÚ. Podobne aj nariadenie Rady (EHS) č. 141/62, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie č. 17/62, iba stanovilo, že *administratívnoprávny* systém zavedený nariadením č. 17/62 sa nevzťahuje na sektor dopravy (a teda na leteckú dopravu).⁵⁵ Toto vylúčenie sa však netýka pôsobnosti *ratione materiae* článku 101 ods. 1 ZFEÚ pri uplatňovaní tohto ustanovenia na odvetvie leteckej dopravy vnútroštátnymi súdmi.

77. Nariadenie č. 3975/87 napokon čiastočne „zapojilo“ odvetvia leteckej dopravy, a to len pokiaľ ide o *administratívnoprávne* uplatňovanie pravidiel Únie v oblasti hospodárskej súťaže. Ako je vysvetlené v druhom odôvodnení uvedeného nariadenia, toto čiastočné zapojenie leteckej dopravy bolo nevyhnutné vzhľadom na to, že „Komisia [nemala] prostriedky na vyšetrovanie prípadov v leteckej doprave, v ktorých je podozrenie z porušenia článkov 85 a 86 Zmluvy“⁵⁶. Opäť je však nutné podotknúť, že toto nariadenie neobsahuje žiadne obmedzenie pôsobnosti článku 101 ods. 1 ZFEÚ v rámci súkromnoprávnej žaloby o náhradu škody podanej na vnútroštátnych súdoch.

78. Inými slovami, celý mechanizmus údajného vylúčenia odvetví leteckej dopravy zo (súčasného) článku 101 ZFEÚ bol obmedzený na *administratívnoprávne* uplatňovanie zásad obsiahnutých v tomto ustanovení.⁵⁷ Nariadenia č. 17/62 a 3975/87 nemali vplyv na *súdne* uplatňovanie zásad, ktoré sú teraz obsiahnuté v článku 101 ods. 1 ZFEÚ, vnútroštátnymi súdmi v rámci príslušných

⁵¹ Pozri v tomto zmysle článok 42 ZFEÚ a rozsudok zo 14. novembra 2017, APVE a i. (C-671/15, EU:C:2017:860, body 36 až 38).

⁵² Asjes, bod 45.

⁵³ Pozri v tomto zmysle rozsudok z 1. júna 1999, Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, bod 36).

⁵⁴ Pozri napríklad druhé, šieste a ôsme odôvodnenie nariadenia č. 17/62. Pozri tiež článok 2, článok 6 ods. 1, článok 8 ods. 1 a článok 9 ods. 3 uvedeného nariadenia.

⁵⁵ Ako je vysvetlené v prvom odôvodnení nariadenia č. 141/62 (Mimoriadne vydanie Úradného vestníka Európskej únie v anglickom jazyku, séria I 1959 – 1962, s. 291). Pozri tiež článok 1 nariadenia č. 141/62.

⁵⁶ Druhé odôvodnenie nariadenia č. 3975/87.

⁵⁷ Ako Komisia sama uviedla vo svojom vyjadrení vo veci Asjes, „neexistencia vykonávacích opatrení uvedených v článku 87 [týkajúcich sa *ratione materiae* článku 85 Zmluvy o EHS] neznamena, že vnútroštátne súdy nemôžu byť prípadne vyzvané, aby rozhodli o zlučiteľnosti dohody alebo určitej praxe s pravidlami hospodárskej súťaže, pretože tieto pravidlá majú priamy účinok“.

právomocí, ktorými disponovali nezávisle na základe vnútroštátneho práva.⁵⁸ V tomto ohľade sa totiž stotožňujem so stanoviskom žalobkyní a Dozorného úradu EZVO: táto „paralelná cesta“ možného uplatňovania zákazu stanoveného v článku 101 ods. 1 ZFEÚ zostala sekundárnou právnou úpravou prijatou Radou nedotknutá.

79. Neexistencia akéhokoľvek špecifického pravidla vo vnútroštátnom práve, ktorým by bolo upravené uplatňovanie článku 101 ZFEÚ súdmi, tak nemôže brániť tomu, aby Rechtbank Amsterdam (súd v Amsterdame) uplatnil článok 101 ods. 1 ZFEÚ na odvetvie leteckej dopravy, pokiaľ sa tohto ustanovenia niektorý z účastníkov konania pred týmto súdom dovoľáva v rámci svojej žaloby na vydanie deklaratórneho rozsudku a priznanie náhrady škody vzniknutej z protisúťažného konania žalovaných v súvislosti s letmi medzi Úniou a tretími krajinami uskutočnenými pred 1. májom 2004.

C. O vzťahu medzi článkom 53 Dohody o EHP a pravidlami hospodárskej súťaže stanovenými primárnym právom Únie

80. Nórska vláda a Dozorný úrad EZVO tvrdia, že keďže článok 53 Dohody o EHP je v podstate totožný s článkom 101 ZFEÚ, vyžaduje zásada homogenity jednotný výklad týchto dvoch ustanovení. Na pojednávaní Dozorný úrad EZVO tiež spresnil, že neexistencia ustanovenia, ktoré by bolo rovnocenné článku 104 ZFEÚ v Dohode o EHP nebude mať vplyv na takýto homogénny výklad článku 101 ZFEÚ a článku 53 Dohody o EHP, pretože v každom prípade platí, že článok 104 ZFEÚ neobmedzuje článok 101 ZFEÚ.

81. Komisia súhlasí s tým, že článok 101 ZFEÚ a článok 53 Dohody o EHP sa majú vykladať vo vzájomnom súlade. Na pojednávaní však spochybnila to, či by neexistencia ustanovenia rovnocenného článku 104 ZFEÚ nemala na plnenie tejto úlohy vplyv najmä z dôvodu, že by články 104 a 105 ZFEÚ mali za následok odňatie právomoci vnútroštátnych súdov uplatniť priamo článok 101 ods. 1 ZFEÚ.

82. Žalované zastávajú v tomto smere v zásade rovnaký postoj ako Komisia. Podľa ich názoru „prechodný režim“ podľa článkov 104 až 105 ZFEÚ bránil priamemu účinku článku 101 ods. 1 ZFEÚ, takže článok 53 ods. 1 Dohody o EHP sa má súčasne vykladať tak, že nemal priamy účinok predtým, než Spoločný výbor vyhlásil nariadenie č. 1/2003 za použiteľné v EHP od 19. mája 2005.

83. Vo svetle záverov uvedených v časti B vyššie zdieľam názor nórskej vlády a Dozorného úradu EZVO.

⁵⁸ Ako už bolo uvedené vyššie v bodoch 43 až 47 vyššie, tieto nariadenia tým, že iba zverili správnu právomoc zaoberať sa určitým vyšetrovaním prípadných porušení práva hospodárskej súťaže, nepriamo priznali aj právomoc vykonávania súdneho preskúmania týchto správnych rozhodnutí (pozri článok 9 nariadenia č. 17/62, resp. článok 7 nariadenia č. 3975/87). Znovu je však potrebné zopakovať, že tieto ustanovenia prirodzene nemali žiadny vplyv na iné potenciálne prípady uplatňovania článku 101 ZFEÚ súdom v rámci *iného druhu konania*, v ktorom sa mohla otázka tohto uplatnenia pred vnútroštátnymi súdmi vyskytnúť.

84. Je nesporné, že Dohoda o EHP je neoddeliteľnou súčasťou práva Únie.⁵⁹ Ustanovenia Dohody o EHP, ktoré sú bezpodmienečné a dostatočne presné, majú v členských štátoch priamy účinok.⁶⁰ Súdny dvor tiež rozhodol, že podľa zásady homogenity platí,⁶¹ že ustanovenia Dohody o EHP, ktoré sú v podstate zhodné s ustanoveniami Zmluvy, treba vykladať jednotne.⁶²

85. Článok 101 ZFEÚ aj článok 53 Dohody o EHP ustanovujú zákaz, účinok tohto zákazu a možné výnimky z tohto zákazu. S ohľadom na zásadu homogenity sa tak musia tieto dve ustanovenia vykladať jednotne.⁶³ Rovnako ako v prípade článku 101 ods. 1 ZFEÚ aj v prípade článku 53 ods. 1 Dohody o EHP musí byť konštatované, že toto ustanovenie má priamy účinok a zakladá práva dotknutým jednotlivcom, ktoré musia vnútroštátne súdy chrániť.⁶⁴

86. S ohľadom na rovnocennosť účinkov článku 101 ZFEÚ a článku 53 Dohody o EHP nenachádzam ako prípustnú možnosť, aby sa moje závery špecifikované v bodoch 55 až 68 vyššie o článku 101 ods. 1 ZFEÚ akokoľvek líšili od záverov vo vzťahu k článku 53 ods. 1 Dohody o EHP. Vnútroštátne súdy teda môžu uplatniť článok 53 ods. 1 Dohody o EHP na účely konštatovania nezlučiteľnosti niektorých protisúťažných konaní s týmto ustanovením.

87. Z dôvodov obdobných dôvodom týkajúcim sa článku 101 ZFEÚ treba tiež zamietnuť tvrdenia žalovaných týkajúce sa obmedzenej vecnej pôsobnosti článku 53 ods. 1 Dohody o EHP. Je pravda, že článok 1 Protokolu 21 Dohody o EHP spresňuje, že Dozorný orgán EZVO musí najprv „vykonávať zásady uvedené v“ článku 53 Dohody o EHP. Prinajmenšom v tomto zmysle toto ustanovenie odzrkadľuje článok 103 ZFEÚ. Žiadna skutočnosť v spise však nenasvedčuje tomu, že bol článok 1 Protokolu 21 Dohody o EHP použitý na obmedzenie buď rozsahu článku 53 Dohody o EHP, alebo právomoci vnútroštátnych súdov toto ustanovenie uplatňovať. Ako som totiž vysvetlil v bodoch 76 až 78 vyššie, jednotlivé akty sekundárneho práva prijaté Radou na základe článku 103 ods. 2 písm. c) ZFEÚ a začlenené do Dohody o EHP od jej oznámenia nikdy nemali za následok obmedzenie pôsobnosti *ratione materiae* článku 53 Dohody o EHP.

88. Neexistencia ustanovenia rovnocenného článku 104 ZFEÚ v Dohode o EHP nemá na tento záver vplyv. Ako som vysvetlil v bode 44 vyššie, účinkom článku 104 ZFEÚ nie je obmedzenie štrukturálnej pôsobnosti alebo uplatnenie článku 101 ZFEÚ. Neexistencia takéhoto ustanovenia tak nemôže ovplyvniť pôsobnosť ani uplatnenie článku 53 Dohody o EHP. Zmyslom článku 104 ZFEÚ v každom prípade bolo preklenúť obdobie medzi vstupom do platnosti pravidiel hospodárskej súťaže v Zmluve a okamihom, keď Rada prijme opatrenia, aby zaviedla administratívnoprávny mechanizmus, ktorý by sa zaoberal článkom 101 ZFEÚ, a najmä jeho tretím odsekom.⁶⁵

⁵⁹ Rozsudky z 15. júna 1999, Andersson a Wåkerås-Andersson (C-321/97, EU:C:1999:307, body 26 a 27), a z 2. apríla 2020, Ruská Federácia (C-897/19 PPU, EU:C:2020:262, bod 49 a citovaná judikatúra).

⁶⁰ Pozri v tomto zmysle rozsudky z 5. februára 1976, Conceria Bresciani (87/75, EU:C:1976:18, bod 25), a z 26. októbra 1982, Kupferberg (104/81, EU:C:1982:362, bod 23). Pokiaľ ide o Dohodu o EHP, pozri rozsudok z 22. januára 1997, Opel Austria/Rada (T-115/94, EU:T:1997:3, body 101 a 102).

⁶¹ Pozri články 6, 105 a 106 Dohody o EHP a článok 3 Dohody medzi štátmi EZVO o zriadení Dozorného orgánu a Súdneho dvora.

⁶² Rozsudky z 23. septembra 2003, Ospelt a Schlössle Weissenberg (C-452/01, EU:C:2003:493, bod 29 a citovaná judikatúra), a zo 6. októbra 2009, Komisia/Španielsko (C-153/08, EU:C:2009:618, body 48 a 49).

⁶³ Pozri analogicky rozsudok súdu EZVO z 30. mája 2018, Fjarskipti v. Síminn (E-6/17, Správa Súdu EZVO 2018, s. 81, bod 28).

⁶⁴ Tamže, body 29 a 32 a citovaná judikatúra. Pozri tiež rozsudok súdu EZVO zo 17. septembra 2018, Nye Kystlink AS v. Color Group AS a Color Line AS (E-10/17, Správa Súdu EZVO 2018, s. 293, bod 71).

⁶⁵ Pozri body 30 až 33 vyššie.

89. Takéto prechodné obdobie však v prípade Dohody o EHP nikdy ani nenastalo. Nariadenia č. 17/62, 141/62 a 3975/87 sa podľa prílohy XIV stali súčasťou Dohody o EHP od oznámenia tejto dohody. Podobne ani článok 56 Dohody o EHP nemá na tento záver vplyv vzhľadom na to, že toto ustanovenie iba stanovuje zdieľanú (a duopolizovanú) právomoc medzi Komisiou a Dozorným úradom EZVO na uplatňovanie článku 53 Dohody o EHP.⁶⁶

90. Podľa môjho názoru teda neexistujú ani žiadne obmedzenia pôsobnosti *ratione materiae* článku 53 ods. 1 Dohody o EHP, ktoré by bránili možnosti žalobkyní dovolávať sa priameho účinku článku 53 ods. 1 Dohody o EHP pred vnútroštátnym súdom v rámci ich žaloby na vydanie deklaratórneho rozsudku a priznanie náhrady škody vo vzťahu ku konaniu žalovaných, ktoré spočívalo v koordinácii rôznych zložiek ceny, ktoré mali byť účtované v prípade služieb nákladnej leteckej dopravy pri letoch medzi krajinami EHP, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ, a tretími krajinami, pred 19. májom 2005.

D. Zo širšej perspektívy: verejnoprávne a súkromnoprávne uplatňovanie pravidiel hospodárskej súťaže

91. Hoci je to tiež súčasťou otázky položenej vnútroštátnym súdom, nedomnievam sa s ohľadom na závery, ktoré som už v tomto stanovisku urobil, že by bolo nutné venovať sa samostatne povahe článku 6 nariadenia č. 1/2003. Ako sa totiž uvádza v predchádzajúcich častiach, súdy členských štátov majú vždy právomoc uplatňovať článok 101 ods. 1 ZFEÚ (vecný zákaz obsiahnutý v tomto ustanovení) *v rámci svojich právomocí a na účely konaní, ktoré prejednávajú*. Súdny dvor tak nemusí v kontexte tejto veci posudzovať, či a od ktorého konkrétneho okamihu existoval aj v rámci sekundárneho práva „zdroj“ splnomocnenia podľa článku 6 nariadenia č. 1/2003.

92. Opätovne by som chcel zdôrazniť slová „v rámci ‚svojich príslušných právomocí‘“, ktoré tieto vnútroštátne súdy už požívajú na základe vnútroštátneho práva. Ako správne poznamenávajú žalované a Komisia, „prechodná úprava“ podľa článkov 103 a 104 ZFEÚ nepriznala vnútroštátnym súdom žiadne výslovné právomoci. Vnútroštátne súdy totiž nemôžu pri neexistencii výslovnej vnútroštátnej úpravy v tomto smere odvodzovať z článku 101 ods. 1 ZFEÚ alebo z článku 53 ods. 1 Dohody o EHP právomoci na vykonávanie vyšetrovania alebo stíhania, ktoré by boli podobné tým, ktoré sú zverené príslušným správnym orgánom členských štátov, ktoré by boli podobné tým, ktoré sú zverené príslušným správnym orgánom členských štátov, ktoré sú obvykle poverené vyšetrovaním porušení práva hospodárskej súťaže v rámci špecifických správnych, či dokonca trestných konaní. Podobne však ale tiež platí, že tento rámec *nemohol* vnútroštátnym súdom *nič odňať*. Jednoducho povedané, tento ústavný rámec vnútroštátnym súdom nič nepriznal, ale ani neodňal. Cieľom žiadnej formy primárneho ani sekundárneho práva Únie nebolo obmedziť právomoc vnútroštátnych súdov priamo uplatňovať článok 101 ods. 1 ZFEÚ alebo článok 53 ods. 1 Dohody o EHP, pokiaľ sú tieto ustanovenia pred týmito súdmi uplatňované vo veci, ktorú prejednávajú, na účel ochrany subjektívnych práv odvodených z práva Únie.

93. Žaloba na náhradu škody podaná žalobkyňami v tejto veci je názorným príkladom tohto tvrdenia. Rovnako ako akýkoľvek iný vnútroštátny súd v Európskej únii má vnútroštátny súd právomoc dospieť k zisteniu tejto zodpovednosti na základe relevantných vnútroštátnych pravidiel. Na účely posúdenia porušenia, z ktorého táto zodpovednosť vznikla, je otázka, či podnik porušil svoje právne povinnosti, alebo nie, typicky prvým aspektom, ktorý treba v tomto

⁶⁶ Pozri bod 29 oznámenia o spolupráci medzi vnútroštátnymi súdmi a Dozorným orgánom EZVO pri uplatňovaní článkov 53 a 54 Dohody o EHP (Ú. v. ES C 112, 1995, s. 7).

ohľade dokázať. Toto posúdenie je však prirodzene súčasťou (súkromnoprávneho) rozhodnutia o potenciálnej zodpovednosti, nie verejnoprávnou úpravou uplatňovania (zo strany správneho orgánu).

94. Ak by to bolo inak, mali by takéto vymáhacie žaloby vždy iba povahu „následných“ žalôb, pretože by boli v podstate závislé od predchádzajúceho verejnoprávneho konštatovania v tomto zmysle (ktorého rozsah by bol pravdepodobne rovnaký). Vo všetkých ostatných prípadoch by boli „samostatné“ žaloby vylúčené z pôsobnosti článku 101 ods. 1 ZFEÚ.

95. Tento náhľad (alebo nepochybne takýto výsledok) je však jednoducho nezlučiteľný s povahou daného systému a judikatúrou Súdneho dvora.⁶⁷ So zreteľom na pomerne veľké dôkazné bremeno, ktoré bude zrejme musieť uniesť ktorýkoľvek žalobca v „samostatných“ súkromnoprávných žalobách na porušenie práva hospodárskej súťaže, možno určite očakávať, že takéto žaloby budú v praxi vzácné. Rozhodnutie verejnoprávneho orgánu, ako je Komisia, v súbežnom či predchádzajúcom vyšetrowaní tak zrejme bude mať pre „samostatné“ žaloby prvoradý význam.⁶⁸ Je však nesprávne tvrdiť, že z právneho hľadiska potreba súdržnosti a koordinácie v tejto oblasti práva znamená nutnosť brániť vnútroštátnym súdom vo výkone ich funkcií podľa práva Únie a vnútroštátneho práva: ochrane individuálnych práv vyplývajúcich rovnako z ustanovení práva Únie s priamymi účinkami.

96. Osobitná povaha takejto tézy bude ešte zrejmejšia, ak vezmeme do úvahy obvyklý spôsob, akým je vykonávaná akákoľvek iná oblasť správneho práva, či už ide napríklad o právo životného prostredia, verejné zdravie, verejnú bezpečnosť, alebo pravidlá týkajúce sa bezpečnosti práce. V týchto oblastiach zrejme bude existovať osobitný, špecializovaný verejnoprávny orgán na vnútroštátnej úrovni, ktorý je poverený dohľadom a uplatňovaním relevantných hmotnoprávných noriem. Tvrdil by však niekto, že iba z toho dôvodu, že určitý verejnoprávny orgán nevykonával vyšetrowanie alebo stíhanie (alebo aj vykonával, ale z nejakého dôvodu konanie zastavil alebo rozsah správneho konania obmedzil), nemôžu z toho istého konania, prípadne poškodenej osobe, vzniknúť súkromnoprávne nároky na náhradu škody?

97. Zo všetkých týchto dôvodov nemôžem súhlasiť s analýzou High Court of England and Wales (Vrchný súd pre Anglicko a Wales) vo veci *Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc*⁶⁹, na ktorú poukazuje vnútroštátny súd a ktorá bola predmetom diskusie medzi účastníkmi konania v tejto veci. Ako som sa pokúšal zdôrazniť už v predchádzajúcich častiach vyššie, po prvé právomoc vnútroštátnych súdov uplatňovať podstatu článku 101 ods. 1 ZFEÚ nezávisle v rámci ich príslušných právomocí už zakotvených vo vnútroštátnom práve, ako napríklad v konaní o žalobe na náhradu škody, nevyžadovala na rozdiel od administratívneho uplatňovania žiadne výslovné ustanovenie o splnomocnení podľa práva Únie.⁷⁰ Po druhé rozsudky vo veci *de Geus*,

⁶⁷ Pozri okrem iných rozsudky z 20. septembra 2001, *Courage a Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, bod 26); z 13. júla 2006, *Manfredi a i.* (C-295/04 až C-298/04, EU:C:2006:461, bod 60); zo 6. novembra 2012, *Otis a i.* (C-199/11, EU:C:2012:684, bod 41); zo 6. júna 2013, *Donau Chemie a i.* (C-536/11, EU:C:2013:366, bod 21); zo 14. júna 2011, *Pfleiderer* (C-360/09, EU:C:2011:389, bod 28); z 5. júna 2014, *Kone a i.* (C-557/12, EU:C:2014:1317, bod 21); zo 14. marca 2019, *Skanska Industrial Solutions a i.* (C-724/17, EU:C:2019:204, bod 25), a z 12. decembra 2019, *Otis Gesellschaft a i.* (C-435/18, EU:C:2019:1069, bod 22).

⁶⁸ Tiež na účely zabránenia vzniku rizika protichodných rozhodnutí – pozri všeobecne rozsudok zo 14. decembra 2000, *Masterfoods a HB* (C-344/98, EU:C:2000:689, body 59 a 60 vedúci v prípade potreby k „žiadosti podľa rozhodnutia vo veci *Zwartveld*“ – pozri uznesenie z 13. júla 1990, *Zwartveld a i.* (C-2/88-IMM, EU:C:1990:315, bod 22).

⁶⁹ Rozsudok High Court of Justice of England and Wales (Chancery Division) [Vrchný súd pre Anglicko a Wales (oddelenie Chancery)] zo 4. októbra 2017 vo veci *Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc* [2017] EWHC 2420 (Ch), ako bol potvrdený rozhodnutím Court of Appeal of England and Wales (Civil Division) [Odvolací súd pre Anglicko a Wales (Občianskoprávny senát)] z 29. januára 2019 vo veci *La Gaitana Farms SA & Ors v. British Airways Plc* [2019] EWCA Civ 37.

⁷⁰ V porovnaní s rozhodnutím vo veci *Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc* [2017] EWHC 2420 (Ch), [41] až [52].

Asjes and Saeed sú podľa môjho názoru čiastočne zastarané. Nemožno ich použiť na osobitné okolnosti vo veci samej, pretože vo veci samej v skutočnosti nevzniká žiadna z otázok, ktoré boli podmienkou pre prístup prijatý v uvedených veciach.⁷¹

98. Inými slovami, hoci plne uznávam potrebu vnútornej súdržnosti článku 101 ZFEÚ, jednoducho sa nestotožňujem v špecifickom kontexte tejto veci so zúžením *pars pro toto* navrhovaným niektorými účastníkmi konania. Skutočnosť, že časť konania na administratívnoprávne uplatnenie článku 101 ZFEÚ bola v určitej etape centralizovaná, nemôže znamenať, že *nikto iný* nemohol uplatniť *podstatu* vychádzajúcu z tohto ustanovenia, a to vrátane prípadov, keď výnimky alebo vyňatia zjavne nie sú možné.

99. Toto konanie bolo vskutku zaujímavou cestou do minulosti, ak nie priamo cvičením z právnej archeológie, keď sa niektoré udalosti datujú dokonca do roku 1962. Hoci sú tieto návrhy do značnej miery určené týmto teraz zastaraným právnym rámcom, logika, ktorú sleduje, zastaraná nie je. Na štrukturálnej úrovni sú ustanovenia práva Únie, ktoré majú priamy účinok, všeobecne uplatniteľné na vnútroštátnych súdoch bez ohľadu na prípadnú centralizáciu správnej právomoci (alebo jej časti) na uplatnenie týchto ustanovení v prípade určitých správnych orgánov. V konkrétnom kontexte práva hospodárskej súťaže to znamená, že sa podniky, ktoré porušujú pravidlá spravodlivej súťaže, nemôžu schovávať za to, že nedošlo k administratívnoprávnemu uplatneniu, a musia počítať s tým, že žaloby na náhradu škody budú údajnými poškodenými podávané priamo na príslušných súdoch členských štátov.

V. Návrh

100. Navrhujem, aby Súdny dvor na prejudiciálnu otázku, ktorú položil Rechtbank Amsterdam (súd v Amsterdame, Holandsko), odpovedal takto:

Strana údajne poškodená koordináciou rôznych zložiek ceny, ktoré mali byť účtované leteckými dopravcami v prípade služieb nákladnej leteckej dopravy pri letoch medzi letiskami v rámci Európskej únie alebo Európskeho hospodárskeho priestoru, ako aj v prípade letov medzi letiskami nachádzajúcimi sa na týchto územiach a tretími krajinami, sa môže odvolávať na porušenie článku 101 ods. 1 ZFEÚ a článku 53 ods. 1 Dohody o Európskom hospodárskom priestore pred vnútroštátnym súdom s cieľom získať náhradu škody od týchto dopravcov, a to aj za obdobie, počas ktorého boli stále uplatniteľné články 104 a 105 ZFEÚ.

⁷¹ V porovnaní s rozhodnutím vo veci Emerald Supplies Ltd v. British Airways Plc [2017] EWHC 2420 (Ch), [53] až [63].